

НАНОНАУКОВІ ТЕРМІНИ *АТОМ* / *АТОМ* І *MOLECULE* / *МОЛЕКУЛА*: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Радзівєвська Світлана Олександрівна,
канд. філол. наук, доц.
Національний транспортний університет

У статті розглянуто витoki нанонаукової термінології. Основні терміни нанонауки *atom* / *атом* і *molecule* / *молекула* як найперспективнішої науково-практичної галузі знань вперше виступають предметом дослідження у сучасній лінгвістиці. У роботі запропоновано аналіз нанонаукових термінів в історичному аспекті.

Ключові слова: нанонаука, нанонауковий термін, нанонаукова термінологія, терміносистема нанонауки, атом, молекула.

До **актуальної** проблематики сучасного українського термінознавства (А. С. Дяков, В. Л. Іващенко, В. І. Карабан, І. С. Квитко, Т. Р. Кияк, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк, Б. П. Михайлишина, Т. І. Панько, Л. М. Полюга, Л. О. Симоненко, Е. Ф. Скороходько, О. О. Тараненко, О. І. Чередниченко та інші) належать питання як вивчення закономірностей утворення термінів, так і їх структури, семантики, упорядкування, перекладу, історії тощо.

Метою публікації є аналіз основних нанонаукових термінів *atom* / *атом* і *molecule* / *молекула* в історичному аспекті.

Об'єктом статті є ключові нанонаукові терміни *atom* / *атом* і *molecule* / *молекула*, а **предметом** – аналіз цих термінів та їх дефініцій в історичному аспекті.

Наукову новизну проведеного дослідження зумовлено тим, що його результати є внеском до розробки теоретичних та методологічних засад сучасної термінографії.

Нанонаука виникла у результаті поєднання фундаментальних досліджень із фізики, хімії, фізико-хімії, математики, матеріалознавства, біології, генетики, медицини, а також на основі сучасних технічних досягнень із визначенням розміру наночастинок і їх синтезу різними методами [Патон 2009, 18]. Цікаве походження грецького префікса "нано", а також "нанно". Префікс *нано-* походить з гр. *νάνοος* й означає "карликовий". Як свідчать історичні факти, за 600 років до нашої ери на місці нинішнього французького міста Марселя мешкало плем'я лігурів. Столицею племені був порт Фокей з правителем-царем, якого звали Нанн. Коли у царя підросла дочка і її можна було видавати заміж, він запросив на свято до Фокея багато гостей, і з-поміж них донька мала обрати собі майбутнього чоловіка. Гостей пригощали нанно – солодкими медовими пряниками. І досі у марсельському порту місцеві кулінари готують такі самі медові пряники – нанно (слово "нанно" пишеться з двома н) [Чекман 2011, 15].

Значний внесок у розвиток теоретичних та практичних основ нанонауки та нанотехнологій зробили вчені різних країн, напр.: Ервін Шредінгер (Австрія); Г. А. Гамов, Р. Ф. Фейнман, К. Е. Дрекслер, Дж. А. О'Кіфі, Г. Мур, Р. Янг, Р. Керл, Дж. Хіт, Шон О'Брайен, Р. Смоллі, Д. Ейглер, Е. Швейцер (США); Лео Есаки, Норіо Танігучі, Суміо Іджима (Японія); Ф. Церніке (Нідерланди), Е. А. Руска, М. Кноль, В. Бартлотт, К. Найнуйс, Г. Гляйтер, П. Грюнберг (Німеччина); Г. Бінніг, Г. Рорер (Швей-

царія); Д. М. Гаркунов, І. В. Крагельский, Ю. С. Тиходеєв, Д. А. Бочвар, О. Г. Гальперин, Ж. І. Алферов, К. А. Валієв, Ю. В. Гуляєв (Росія); Г. Крото (Великобританія); А. Фер (Франція); Б. Є. Патон, Б. О. Мовчан, В. Ф. Москаленко, І. С. Чекман, З. Р. Ульберг, Л. П. Яценко, А. Г. Наумовець, О. А. Марченко, О. М. Івасишин, В. Ф. Мачулін, В. Г. Бар'яхтар, С. В. Волков (Україна) та інші.

Зупинимося на теоретичних основах проведеного дослідження. По-перше, відповідно до класичних визначень (Д. С. Лотте, О. Вюстер), термін є одиницею спеціальної сфери використання (мови науки та техніки), що належить будь-якій конкретній підмові (галузі знання) і виконує функцію позначення конкретного наукового поняття. По-друге, система термінів передає систему наукових понять, які є наслідком тривалого попереднього розвитку галузі знань і необхідною умовою дальшого її прогресу, оскільки закономірності розвитку природи й суспільства, відкриті й пізнані наукою, формулюються за допомогою термінів [Коптілов 2003, 248]. По-третє, з одного боку, суттєвою ознакою терміна, на відміну від звичайного слова, є те, що він як елемент системи термінів конкретної підмови функціонує в тексті, залишаючись системною одиницею певної підмови, позначає відповідне наукове поняття [Новичкова 1985, 8], водночас, з іншого боку, спостерігаємо, що цей наявний зв'язок між терміном і поняттям не є постійним [Лейчик 2007, 138].

Загальновідомо, що, по-перше, термінологічна система будь-якої галузі знань історично формується протягом століть або навіть тисячоліть; по-друге, терміносистема є співвіднесеною з певною традицією пізнання і вживання термінів у цій сфері пізнання.

Нанонаукова термінологія пройшла певні етапи свого розвитку, пов'язані з етапами розвитку самої нанонауки. Вчені вважають, що людство мало справу з нанотехнологіями та наноматеріалами з давніх-давен, але не розглядало з наукової точки зору природу властивостей наночастинок до середини ХХ ст. [Нанонаука 2012, 326]. Отже, нанонаукова термінологічна система формувалася протягом тривалого часу.

Типовим для періоду формування термінології є мовний факт запозичення терміна з іншої термінології або сфери неспеціальної лексики у непрямому, частіше за все, метафоричному значенні [Лейчик 2007, 112].

На думку термінологів, необхідним є етимологічний аналіз терміна, який розпочинається із визначення того, чи є слово власним елементом словотворчої системи мови, чи воно є здавна успадкованим мовою, чи запозиченим з якоїсь іншої мови. Одразу зазначимо, що термін *нанотехнології* вперше ввів у науковий обіг у 1974 р. професор-матеріалознавець Токійського університету Норіо Танігучі, хоча поштовхом до розвитку цієї галузі знання вважається лекція фізика-теоретика, Нобелівського лауреата Р. Фейнмана "Там, унизу, багато місця", прочитана в Каліфорнійському університеті на різдвяному вечері 29 грудня 1959 р. У цій історично важливій лекції вчений доводив, що не існує жодних перешкод для того, щоб створювати речі прямо з атомів.

З вищезазначеного випливає, що суттєвою рисою нанонауки є те, що дослідження виконуються на атомно-молекулярному рівні. Тобто, до основних понять нанонауки належать "атом" і "молекула".

Таким чином, прабатьками нанонаукової термінології слід вважати грецького філософа Левкіппа з Мілету (V ст. до н.е.) [Левкіпп 2013] та його учня, засновника атомістики Демокріта Абдерського (460 р. до н.е. – 370 р. до н.е.), який вперше для опису найменшої частинки будь-якої речовини почав використовувати термін *атом* (гр. *ἄτομος*), що має заперечний префікс *ἄ* ("не") і корінь *τέμνω* – *temno* ("ділити") й означає "неподільний" [Демокрит 2013].

Оскільки науковий прогрес вносить зміни та корегує поняттєвий апарат будь-якої галузі знань, зауважимо, що до XVII–XVIII ст. хіміки вважали, що атом не можна "поділити", але лише у XIX ст. зміст наукового поняття зазнав змін, коли фізики спромоглися довести, що атом подільний і запропонували модель атома, яка стала поштовхом для розвитку квантової механіки.

Доречно зазначити, що у м. Карлсруе (Німеччина) в 1860 р. був проведений перший Міжнародний з'їзд хіміків, де вперше було надано чіткі дефініції термінам *atom / атом*) і *molecule / молекула* [Карлсруе 2013]. Атом є найдрібнішою частинкою хімічного елемента, що складається з ядра й електронів. Молекула (новолат. *molecula*, зменшувальне від лат. *moles* – "маса") – здатна до самостійного існування частинка простої або складної речовини, що має її основні хімічні властивості, які визначаються її складом та будовою.

Атоми є тими головними будівельними основами усієї природи, з яких подібно до різного кольору та розміру цеглини складають житлові будинки, адміністративні та технічні споруди тощо. Із 91 атома формуються молекули усього навколишнього світу, їх мільйони, мільярди, а, можливо, трильйони. Формування частинок відбувається саме шляхом послідовного приєднання атомів [Непийко 1985, 11–14]

Наведемо похідні терміноодиниці від терміна *atom / атом*: *acceptor / акцептор*; *adatom / адатом* або *адсорбований атом*; *artificial atom / штучний атом*; *atomic cluster / атомний кластер*; *atomic force microscope / атомний силовий мікроскоп*; *Bohr atom / атом Бора*; *bulk diffusion / об'ємна дифузія*; *donor atom – донорний атом*; *free radical – вільний радикал*; *magic number / магічне число*; *tracer (radioactive isotopic method) / мічений атом (метод радіоактивних ізотопів)* тощо.

Відзначимо, що існує чимало інших пов'язаних з *атомом* термінопонять, які слугують на позначення певних характеристик, різноманітних процесів, станів, методів тощо, задіяних під час досліджень, напр.: *autoradiography / авторадіографія*; *bulk diffusion / об'ємна дифузія*; *bulk-technology / масова технологія (балк-технологія)*; *dislocation / дислокація* тощо.

Для утворення молекули між атомами утворюються комплекси, тобто має місце завдяки хімічним зв'язкам взаємодія електронів атомів або іонів речовин. Формування або руйнування хімічних зв'язків між молекулами є суттю хімічних реакцій. Оскільки електрони відповідають за хімічні зв'язки і, тим самим, за особливості протікання хімічних реакцій, то ці структури атома відповідають за властивості молекул. Взаємодія двох електронів лежить в основі формування електричного струму, силу якого можна виразити математичним рівнянням, яке називають законом Ш. О. Кулона (1736–1806), видатного французького фізика, засновника вчення про електрику, який відкрив цю закономірність у 1785 році.

Сучасні уявлення про будову матерії ґрунтуються на наявності у кожній речовині двох універсальних частинок – "будівельних матеріалів": електронів і протонів, які менші за атом. Електрон (гр. *electron* "янтар", "бурштин") відкритий у 1897 р. англійським вченим Д. Томпсоном. За допомогою певних засобів можна виділяти електрони із речовини, формуючи електронні пучки з можливістю керування ними за допомогою електричних і магнітних полів. Це зумовило розвиток сучасної електротехніки та радіотехніки, створенню приладів з використанням направленого руху електронів в газах, рідинах, твердих тілах.

Згідно законів квантової механіки відомо: граничним параметром, який характеризує розміри матеріалів та поведінку електронів згідно законів класичної фізики, від розмірів матеріалів, де мають місце закони квантової механіки, є довжина хвилі вільного електрону Луї де Бройля (1892–1972), французького фізика, основоположника квантової механіки, лауреата Нобелівської премії.

Термін *molecule* / молекула продукує такі терміноодиниці: *macromolecule* (*macromolecule*): *artificial molecule* – штучна молекула; *polar molecule (dipole)* – полярна молекула (диполь); *adhesion molecules* – адгезивні молекули; *informational molecules* – інформаційні молекули та багато інших.

Зупинимося на термінопоняттях, пов'язаних з *молекулою*. Вони слугують на позначення молекул певних речовин, специфічних різновидів молекул, частин молекул або скупчення молекул, а також вживаються для опису не лише речовини, але її характеристик, різноманітних процесів, станів, методів тощо, задіяних під час досліджень, напр.: *conjugate* – кон'югат (*парна або сполучена молекула*); *intermolecular interactions* / міжмолекулярні взаємодії; *molecular beam epitaxy* / молекулярно-променева епітаксія (*епітаксія молекулярним променем*); *molecular propeller* – молекулярний пропелер; *molecular beacon* – молекулярний маяк; *molecular bridge* – молекулярний міст; *molecular descriptors* / молекулярні дескриптори; *molecular diagnostics* – молекулярна діагностика; *molecular diversity* – молекулярна різноманітність; *molecular dynamics* – молекулярна динаміка; *molecular machines* – молекулярні машини; *molecular mechanics* – молекулярна механіка; *molecular modeling* – молекулярне моделювання; *molecular nanomotors* – молекулярні наномотори; *molecular propeller* – молекулярний пропелер; молекулярна топологія / *molecular topology* тощо.

Отже, розгляд ключових нанонаукових термінів *atom* / атом і *molecule* / молекула та їх похідних в історичному аспекті дозволив дійти висновку, що нанонаукова термінологія є системним утворенням, формувалася протягом століть і продовжує розвиватися.

З розвитком науки, мови, суспільства терміносистема нанонауки зазнає еволюційних змін, які у певні історичні періоди мають більшу чи меншу динаміку. Хоча опис основних термінів і вимагає ознайомлення з досягненнями, здійсненими у певних галузях знань на певних етапах розвитку, він безперечно сприятиме відкриттю нових підходів у термінологічних дослідженнях.

Перспективним і цікавим, на нашу думку, є здійснення аналізу основних термінів таких фундаментальних галузей знань, як медицина, фізика, хімія, біологія тощо.

В статье рассматриваются истоки нанонаучной терминологии. Основные термины нанонауки *atom* / *атом* и *molecule* / *молекула* как наиболее перспективной научно-практической области знаний впервые выступают предметом исследования в современной лингвистике. В работе анализируются нанонаучные термины в историческом аспекте.

Ключевые слова: нанонаука, нанонаучный термин, нанонаучная терминология, терминосистема нанонауки, атом, молекула.

The article deals with the origin of the nanoscience terminology. The key nanoscience terms *atom* and *molecule* serve as the subject of the research. The paper suggests the historical review of the basic nanoscience terms.

Key words: nanoscience, nanoscience term, nanoscience terminology, nanoscience term system, atom, molecule.

Література:

1. Демокрит Абдерский [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ru.wikipedia.org>.
2. Карлсруе [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://uk.wikipedia.org>.
3. Коптілов В. Теорія і практика перекладу / В. Коптілов. – К. : Юніверс, 2003. – 280 с.
4. Левкипп (Leukippos) ок. 500 – 440 до н. э. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.physchem.chimfak.rsu.ru/Source/History/Persones/Leukippos.html>.
5. Лейчик В. М. Терминоведение: предмет, методы, структура / В. М. Лейчик. – М. : Издательство ЛКИ, 2007. – 256 с.
6. Нанонаука, нанобіологія, нанофармація : монографія / [І. С. Чекман, З. Р. Ульберг, В. О. Маланчук, Н. О. Горчакова, І. А. Зупанець]. – К. : Поліграф плюс, 2012. – 328 с.
7. Непійко С. А. Физические свойства малых металлических частиц / С. А. Непійко. – К. : Наукова думка, 1985. – 248 с.
8. Новичкова Л. М. Терминологические особенности перевода научно-технических текстов с немецкого языка на русский / Л. М. Новичкова. – М. : Всесоюзный центр переводов научно-технической литературы и документации, 1985. – 145 с.
9. Патон Б. Є. Нанонаука і нанотехнології: технічний, медичний та соціальний аспекти / Б. Є. Патон, В. Ф. Москаленко, І. С. Чекман, Б. О. Мовчан // Вісн. НАН України. – 2009. – № 6. – С. 18–26.
10. Чекман І. С. Нанофармакологія / Іван Сергійович Чекман. – К. : За друга, 2011. – 424 с.

РЕЦЕНЗУВАННЯ

ВІДЗИВ

офіційного опонента проф. Голубовської І. О.
на дисертацію Калініченко Віри Ігорівни
*"Особливості вербалізації концептів «SUCCESS» – «FAILURE» в англійській
та «УСПИХ» – «НЕВДАЧА» в українській мовах",*
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
зі спеціальності 10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство
(Донецьк, 2013)

Дисертація Калініченко Віри Ігорівни є масштабним за своїм дослідницьким підходом, комплексним, ґрунтовним і оригінальним дослідженням бінарних концептів-відповідників "SUCCESS" – "FAILURE" та "УСПИХ" – "НЕВДАЧА", виконаним у міждисциплінарному модусі, яке спрямоване насамперед на з'ясування реального, "живого" змісту цих концептів, що є характерним для них на даному синхронічному зрізі розвитку двох лінгвоспільнот.

На схвалення заслуговує "бінерний підхід", адже принцип бінарності, семантичної опозиційної роздвоєності, лежить в основі не тільки структури тексту або упорядкування концептокорпусів природних мов, а є універсальною буттєвою опозицією людського життя і природи: **свої і чужі, світлі і темні, добро і зло, бідні і багаті, вороги і друзі, електрон і позитрон, інь і ян, тощо**

Вже трюїзмом стало твердження про те, що на межі тисячоліть відбулася докорінна зміна базисної науково-лінгвістичної та гуманітарної парадигми, коли системно-структурна парадигма поступилася місцем парадигмі антропоцентричній, яка повернула людині статус "міри всіх речей" та поставила її у центр Світобудови. Дослідницький інтерес лінгвістів перемістився, так би мовити, з сосюрівських правил гри у шахи на самих гравців, у мовознавчій науці утвердилися принципи антропоцентричності й антропоморфності мови, мовна форми почала розглядатися як відображення структур людської свідомості. Типовим об'єктом для лінгвокогнітивних і лінгвокультурних розвідок останнього часу виступають концепти, ці ментальні культурно навантажені і історично зумовлені згустки інформації, які, забезпечуючи тяглість етнічної духовної традиції, по суті, жорстко детермінують всі аспекти життя та діяльності того чи того етнічного соціуму. Незважаючи на міркування деяких учених відносно того, що антропологізм у мовознавстві вже майже вичерпав свій резерв, інтерес до невидимого світу етнічних культурних констант (крізь дослідження яких етнічна людини одержує можливість краще пізнати себе і світ, у якому вона перебуває), продовжує зростати, про що переконливо свідчить проблематика кандидатських та докторських дисертацій у царині філології і суміжних гуманітарних наук. Цей факт і зумовлює **актуальність** рецензованої роботи.

Наукова новизна рецензованого дисертаційного дослідження полягає насамперед у тому, що вперше увага лінгвіста концентрується на двох міжмовних бінарних парах концептів SUCCESS-FAILURE та УСПИХ-НЕВДАЧА, когнітивні характеристики яких моделюються у зіставному аспекті на підставі аналізу даних насамперед

психолінгвістичного експерименту і на тлі з'ясування дії етносоціальних та етнопсихологічних чинників. Як правило, у зіставних лінгвокогнітивних і лінгвокультурологічних студіях психолінгвістичний експеримент використовується як верифікуючий спосіб перевірки даних, одержаних в ході застосування найрізноманітніших методів як традиційного, так і новітнього толку. Проте в якості основного в рамках такого роду досліджень його використовують не часто. Мені, наприклад, відома тільки одна робота зі спеціальності 10.02.15 на тему "Психолінгвістичні аспекти концепту «Багатство» (на матеріалі англійської, німецької, української та російської мов)", захищена у 2011р. в ІФ КНУ імені Тараса Шевченка, авторкою якої є Сурмач Ольга Ярославівна. Очевидно, цьому є сумне пояснення. Українська психолінгвістична школа все ще перебуває у стані свого становлення і формування. Основи її були закладені проф. М. П. Муравицькою, яка, на превеликий жаль, рано пішла з життя. Наскільки мені відомо, останнім часом не було захищено жодної докторської дисертації з психолінгвістики. Тимчасом в Росії ще з 80-х років ХХ ст. розвиваються потужні етнопсихолінгвістичні студії, спрямовані на дослідження структури асоціативного тезаурусу мовної особистості, на з'ясування особливостей вербально-асоціативних мереж (О. О. Леонтьєв, О. О. Залевська, Ю. М. Караулов, Ю. О. Сорокін, Н. В. Уфімцева та ін.). На тлі цих фактів рельєфнішою постає **теоретична цінність** презентованої роботи, її внесок у розбудову українських етнопсихолінгвістичних студій.

Емпіричний матеріал дослідження є вельми репрезентативним – понад 8 тисяч мовних одиниць двох мов (американського варіанту англійської мови і української), відібраних з лексикографічних джерел та одержаних в ході психолінгвістичних експериментів.

Центральна проблема, яку намагається розв'язати дисертантка, – створити за допомогою методів психолінгвістичного дослідження вірогідні моделі побутування фокусних концептів у мовній свідомості англо-американського і українського етносів та на підставі їхнього зіставлення запропонувати певні висновки щодо психічних архетипів двох лінгвоспільнот, які відіграють помітну роль у форматуванні акціональної поведінки їх членів.

Для коректного розв'язання цієї проблеми авторка використовує низку методів, у якій поєднуються традиційні описовий і зіставний, структурний метод компонентного аналізу, метод польового моделювання, різноманітні психолінгвістичні методи, методи математичної лінгвістики тощо. Таке оригінальне поєднання доволі різних і за часом свого закріплення у мовознавстві, і за характером технічних процедур методів створює автентичність дослідницького підходу авторки.

Дисертаційне дослідження є композиційно струнким, складаючись з чотирьох розділів.

У першому розділі "*ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВЕРБАЛІЗОВАНИХ КОНЦЕПТІВ SUCCESS-FAILURE, УСПИХ-НЕВДАЧА*" дисертантка на основі ґрунтовного опрацювання теоретичних джерел презентує ті лінгвокогнітивні термінопоняття, які є релевантними для цілей, завдань і підходів її дисертаційного дослідження (когнітивна ознака, картина світу, мовна свідомість, концепт, номінативне

поле концепту, концептосфера, комунікативна релевантність концепту, структура концепту, лексикографічне значення, психологічно реальне значення, тощо). На історії становлення і змістовому наповненні одного з них хотілося б зупинитися детальніше. Йдеться про термін "мовна свідомість". Як зазначає на с. 20 дисертантка, "...вперше поняття мовної свідомості було введено в науку В. фон Гумбольдтом". Фактично тиражується помилка, яка виникла внаслідок невдалого перекладу гумбольдтівського *nationeller Sprachsin*n. У передмові Г. В. Рамішвілі до рос. видання В. фон Гумбольдта "Избранные труды по языкознанию" (М., 2000) читаємо: "Гумбольдт вводит новое, на наш взгляд, весьма важное понятие "языковое сознание народа" (*nationeller Sprachsin*n)... В нём можно усмотреть имманентный принцип "важнейших различий языка" (с. 11). Якщо з першим твердженням шан. Г. Рамішвілі погодиться аж ніяк не видається можливим, оскільки *nationeller Sprachsin*n коректно перекладається тільки як "національний зміст мови", то стосовно другого все в порядку, адже "найважливіші відмінності мови" за Гумбольдтом якраз і зумовлювалися її загальним "національним змістом" (фактично це поняття поглинає і гумбольдтівську "внутрішню форму мови"). Таким чином, Гумбольдт не впроваджував терміна "мовна свідомість" (нім. *Sprachbewusstsein*). Це уточнення вартує з огляду на те, що, незважаючи на незадоволеність цим терміном з боку багатьох відомих вчених (О. Леонтьєв, Й. Стернін, О. Залевська), він широко використовується у сучасних психологічних і лінгвокогнітивних/лінгвокультурологічних студіях. Для психолінгвістів це насамперед асоціативний тезаурус як модель людської свідомості; для лінгвокультурологів – духовна сутність національної спільноти, що зберігається у семантичних матрицях людської свідомості (останнє розуміння близьке до *nationeller Sprachsin*n) .

У рамках другого підрозділу першого розділу Віра Ігорівна на підставі узагальнення відомостей з інших дотичних до її проблематики наукових праць подає характеристики концептів SUCCESS-FAILURE, УСПІХ-НЕВДАЧА в термінах їхньої універсальності, абстрактності, бінарності, регулятивності, телеономності, комунікативної релевантності. Далі пропонується зіставний опис особливостей лексикографічної репрезентації досліджуваних концептів в англійській та українській мовах із залученням солідної лексикографічної бази двох мов, яка опрацьовується статистично за допомогою критерію Стьюдента. Лексикографічна представленість к. SUCCESS майже 42 % іменниковими одиницями і репрезентація к. УСПІХ тільки 28 % од. дозволяє дисертантці зробити слушний висновок відносно того, що "... при рефлексії абстрактного феномену успіху для носіїв АМС опредметнення, ... відіграє істотнішу роль у зіставленні з носіями УМС. На користь цього свідчать і результати розрахунку критерію Стьюдента: різниця між відсотковими показниками іменникових одиниць, які вербалізують кк. SUCCESS і УСПІХ, є значущою на користь американського концепту" (с. дис.. 43–44). Дуже вдалими і вірогідними видаються опрацьовані та інтерпретовані дисертанткою дані, які стосуються прислівникових вербалізаторів досліджуваних концептів SUCCESS і УСПІХ, котрі дозволяють зробити висновок про більшу важливість констатації ознаки успішності

певної дії або події при осмисленні явища успіху українцями порівняно з американцями (с. 45–52). В останніх двох підрозділах першого розділу дисертантка робить цікавий екскурс до царини сучасної когнітивної психології, соціології, етики, політології, етнології, релігієзнавства, виформовуючи своєрідну еталонну модель української і американської особистості в їх реляціях до категорії успішності/неуспішності. При цьому екстралінгвістична інформація підкріплюється даними авторського психолінгвістичного експерименту. Так, як свідчить авторка, українські респонденти відчували значно більше труднощів при наданні символічних реакцій і суб'єктивних дефініцій на слово-стимул *успіх*, ніж американські мовці на слово-стимул *success* (зафіксовано 2 % відмов серед американських інформантів та 9,7 % з-поміж українських інформантів). З іншого боку, за статистичними даними проведеного психолінгвістичного експерименту українські респонденти легше впоралися із завданнями на подання дефініцій на слово-стимул *невдача*, ніж американці – на слово-стимул *failure*, що дозволяє зробити припущення про те, що українці мають більш концептуалізоване уявлення про невдачу порівняно з американцями. Все це спонукає до сумного висновку про несформованість в українській спільноті "єдиної гармонійної теорії успішності", про відсутність у ньому архетипових уявлень про успіх і шляхи його досягнення.

Слід зазначити, що В. І. Калініченко демонструє у рамках цього розділу (і далі) вміння опрацьовувати теоретичні роботи, виробляючи на підставі їх аналізу (і, звичайно, з огляду на специфіку емпіричного матеріалу свого дослідження) свій власний підхід до розв'язання фокусних теоретичних і практичних проблем, які постають на різних етапах її студій.

У другому розділі "**МЕТОДИКА ЗІСТАВНОГО ЛІНГВОКОГНІТИВНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТІВ SUCCESS-FAILURE, УСПІХ-НЕВДАЧА**" на тлі розгляду найпоширеніших сучасних підходів та методів вивчення мовних концептів Віра Ігорівна пропонує свою модель дослідження концептів, яка спирається на семантико-когнітивний підхід Воронізької лінгвістичної школи З. Д. Попової та Й. А. Стерніна, який у свою чергу постав з системно-семантичних (у тому числі і зіставних досліджень) лексики, що розгорнулися у Воронізькому університеті у 70-ті – 80-ті роки минулого ХХ століття.

На підставі застосування низки психолінгвістичних експериментів (вільного асоціативного експерименту, суб'єктивних визначень та експериментального виявлення символіки) дисертантка пропонує цілком слушний "двослововий" фрейм опрацювання бінарних концептів, який включає зіставне опрацювання макроструктури концептів в термінах чуттєво-образної, поняттєвої та інтерпретаційної складових та зіставний опис *польової стратифікації* концептів у термінах ядерної частини та зон ближньої, дальньої і крайньої периферії. Результати дослідження змістового наповнення концептів унаочнюються графічним моделюванням його структури, що представлено у потужних Додатках до роботи.

Як пише авторка, в експерименті взяли участь 800 осіб (400 представників американської лінгвокультури та 400 представників української мовної спільноти), ге-

терогенні щодо вікових, гендерних і фахових характеристик, які були "...відібраними в результаті простої випадкової вибірки розміром у 400 одиниць (осіб) із максимально допустимою статистичною похибкою у 5 %. ... Генеральна сукупність інформантів-представників обох зіставлюваних лінгвокультур утворена випадковим чином із загальної популяції обраних для ПЕД міст, що передбачає наявність рівних можливостей увійти до групи учасників ПЕД у всіх членів конкретної популяції (мовної спільноти)". Я б просила дисертантку дати додаткові пояснення стосовно технічної процедури залучення людей найрізноманітніших професій, віку і локусу до груп українських і американських інформантів.

У третьому розділі "*МАКРОСТРУКТУРА КОНЦЕПТІВ SUCCESS-FAILURE, УСПІХ-НЕВДАЧА В АМЕРИКАНСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВНІЙ СВІДОМОСТІ*" інтерпретуються і графічно узагальнюються результати психолінгвістичних експериментів, на підставі чого переконливо презентуються ізоморфні та аломорфні риси макроструктурної організації концептів SUCCESS-FAILURE, УСПІХ-НЕВДАЧА. Віднесення сформульованих авторкою когнітивних ознак до перцептивно-образної, поняттєвої або інтерпретаційної складових досліджуваних концептів та оцінка їх обсягу, кількісного наповнення і рейтингу дозволили авторці зробити висновки лінгвокультурологічного і лінгвокогнітивного характеру: "...для американських мовців при осмисленні успіху більш значущим є пережитий оцінний, морально-етичний, утилітарний, соціо-культурний ... досвід, тоді як для українських комунікантів важливішим є поняттєво-денотативний досвід рефлексії феномену успіху" (с. дис. 121); для американців характерне оцінювання успіху "...крізь призму подолання труднощів і перешкод на шляху до його досягнення", а для українців родина виступає одним із основних індикаторів успішності (с. дис. 138).

Є питання стосовно символічного вербалізатора *tears*, який, за даними В. Калініченко (с. 140), виступає символом успіху для американських респондентів (хоча така символізація нечисленна). Подібної символізації не було виявлено в українських респондентів. Як можна було б прокоментувати таку лауну?

У четвертому розділі "*ПОЛЬОВА СТРАТИФІКАЦІЯ КОНЦЕПТІВ SUCCESS-FAILURE, УСПІХ-НЕВДАЧА В АМЕРИКАНСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВНІЙ СВІДОМОСТІ*" іншою (порівняно з третім розділом) метамовою подається польовий стратифікаційний устрій концептів SUCCESS-FAILURE, УСПІХ-НЕВДАЧА (ядро, ближня, дальня і крайня периферії), що остаточно узагальнюється у Додатках до роботи.

Слід відзначити, що *Додатки* до дисертаційного дослідження п. Калініченко (180 с.) становлять окрему практичну і теоретичну її валідність, створюючи безумовну перспективу цієї роботи. Не можна не віддати належне дисертантці, яка спромоглася не тільки подати коректний опис й інтерпретацію досліджуваного об'ємного емпіричного матеріалу, а ще й унаочнити й узагальнити його результати у графіках, рисунках і таблицях для його можливого подальшого поглибленого аналізу.

У *Висновках* дисертаційної роботи узагальнюються її результати.

Як видається, шановна дисертантка досягла мети свого дисертаційного опусу – виконала комплексне психолінгвістичне дослідження, розробивши свій авторський

фрейм аналізу на перетині лексикографічних, психолінгвістичних, мовно-статистичних, соціальних та психо-когнітивних студій. Безсумнівною є не тільки суто лінгвістична, а й соціально-антропологічна значущість цієї роботи, у рамках якої зроблено спробу наукового обґрунтування особливостей ментальності і національного характеру українського етносу на тлі англо-американського способу мислення. Як влучно зазначав Г. Флобер "C'est le caractère, qui fait toujours la destinée" ("Саме характер визначає долю"). Розвиваючи ці думки далі, можна припустити, що національний характер визначає долю нації. Коли ж певні негативні риси національного характеру прорефлексовано (у контексті цієї роботи це наша українська пасивність, надія на щасливий випадок і "везіння" замість віри у результативність наполегливої праці, слабке цілепокладання тощо), виникає надія на поступову зміну змістового наповнення концептів УСПИХ-НЕВДАЧА, адже останні є історично змінними телеономними сутностями.

Автореферат дисертації та публікації автора (13 одноосібних публікацій, зокрема, 11 статей у наукових фахових виданнях України) адекватно і достатньо повно відбивають концепцію, зміст і структуру роботи.

Дисертацію написано гарною українською мовою, авторка добре володіє науковим українським дискурсом.

Попри докладність аналізу та результативність отриманих висновків у межах поставлених завдань, дослідження Віри Ігорівни Калініченко містить окремі дискусійні моменти та деякі неточності. Звернімо увагу, зокрема, на такі:

1. Вступ. На с. дис. 9 метод польового моделювання названо "польовим методом". Це створює небажані асоціації з польовими методами, які були застосовані першими американськими антропологами (Ф. Боасом, Е. Сепіром та ін.) для аналізу мов індіанського автохтонного населення Північної Америки.

2. На с. 44 дис. презентована таблиця 1.1. під назвою "Лексикографічна репрезентація концептів за морфологічною ознакою", де подані кількісні дані відносно розподілу вербалізаторів концептів за частинами мови. Як відомо, частини мови виокремлюються за плуралістичним принципом урахування трьох основних критеріїв – категоріально-семантичного, морфологічного та синтаксичного. Тому, як видається, коректніше було б атрибутивне словосполучення "за морфологічною ознакою" замінити на "за частиномовною належністю".

3. Родзинка дисертаційної праці п. Калініченко полягає у поєднанні методів психолінгвістичного експерименту з методами статистичної лінгвістики. Проте у списку літератури єдиним теоретичним джерелом щодо квантитативних методів дослідження виступає практикум А. М. Єріної, З. О. Пальян "Теорія статистики" (К., 2009). Бажано було б поповнити список літератури за рахунок таких видань, як: Андреев Н. Д. Статистико-комбинаторные методы в теоретическом и прикладном языковедении / Николай Дмитриевич Андреев. – Л. : Наука, 1967. – 403 с.; Гладкий А. В., Мельчук И. А. Элементы математической лингвистики. – М. : Наука, 1969; Головин Б. Н. Язык и статистика. – М. : Просвещение, 1971.

4. У роботі трапляються окремі стилістичні та орфографічні негаразди (Див. текст дис. с. 11, 16, 17, 28, 71, 108, 158, 180 тощо).

Попри висловлені зауваження і побажання, дисертація п. В. І. Калініченко **"Особливості вербалізації концептів «SUCCESS» – «FAILURE» в англійській та «УСПИХ» – «НЕВДАЧА» в українській мовах"** може бути кваліфікована як самостійне дослідження, теоретичне значення якого полягає у зіставному психолінгвістичному вивченні вербалізації вищезазначених бінарних концептів в українській та англійській мовах на тлі їх лексикографічного розгортання та психо-соціальної концептуалізації із використанням методів математичної лінгвістики як моделювальних і верифікуючих щодо вихідних дослідницьких презумпцій.

Дисертаційне дослідження Віри Ігорівни Калініченко **"Особливості вербалізації концептів «SUCCESS» – «FAILURE» в англійській та «УСПИХ» – «НЕВДАЧА» в українській мовах"** є завершеною, концептуальною, перспективною науковою працею, що відповідає вимогам, які наразі висуваються Департаментом атестації кадрів МОН України щодо кандидатських дисертацій, а її авторка, Віра Ігорівна Калініченко, заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство.

ВІДЗИВ

**офіційного опонента проф. Голубовської І. О.
на дисертацію Жарікової Юлії Валентинівни
"Румейська фразеологія у її відношеннях
з українською та новогрецькою фразеологіями",
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
зі спеціальності 10.02.15 – загальне мовознавство
(Донецьк, 2013)**

Дисертація Ю. В. Жарікової є масштабним за своїм дослідницьким підходом, ґрунтовним і багатоаспектним дослідженням фразеологічного складу румейської мови на тлі української та новогрецької фразеологій, яке виконано на стикові ідей структурно-іманентної та антропологічної парадигм у сучасній лінгвістиці.

Актуальність дисертаційної роботи п. Жарікової визначається, по-перше, її зверненням до дослідження лінгвістичної проблематики румейської мови, мови надазовських греків, яка дійсно опинилася під загрозою зникнення, а, по-друге, нагальною необхідністю творчого синтезування тих усвідомлень, методів і підходів, що склалися у рамках лінгвістики ХХ і ХХІ століть. Як засвідчує сама авторка, переважна більшість румеїв розмовляють російською мовою, а знання румейської притаманне, на жаль, лише людям поважного віку. Принагідно хотілося б навести міркування з цього приводу В'яч. Вс. Іванова, який прогнозує збереження до середини нинішнього століття з шести тисяч мов всього лише шестиста, тобто десятої частини. Тому найнагальнішим завданням, яке стоїть перед сучасною лінгвістичною наукою, постає збереження, запис, фіксація цих мов для подальшого вивчення. Саме цим займається колектив лінгвістів під керівництвом В'яч. Вс. Іванова в Інституті світової культури при Московському державному університеті. Там навіть створено спеціальний сектор "малих мов". На жаль, як видається, в Україні ще недостатньо уваги приділяється цій проблемі. А нам є що захищати від вод ріки Лети. Державної підтримки потребують кримськотатарська, гагаузька, караїмська, кримчацька, урумська, і, звичайно ж, румейська мова.

Розбудовуючи своє дослідження, авторка створює солідне теоретичне підґрунтя для своєї роботи, враховуючи надбання як попередньої, так і новітньої парадигм у мовознавстві. "Міжпарадигмальний" модус дослідження підтверджує і набір методів, використовуваних у практиці безпосереднього лінгвістичного аналізу: традиційні методи (описовий, зіставно-типологічний) поєднуються із структурними методами (таксономічний метод, метод структурно-граматичного та компонентного аналізу), доповнюючись методом лінгвокультурологічного та гендерного аналізу. Таке поєднання створює цілісну методіку, так би мовити, "зіставно-структурно-антропологічного аналізу", представленого у рецензованій роботі. З огляду на все вищезазначене, актуальність дисертації Юлії Валентинівни не залишає жодного сумніву.

Наукова новизна рецензованого дисертаційного дослідження полягає насамперед у тому, що у ньому вперше в українському мовознавстві на матеріалі румейської мови як фокусної у зіставленні з українською та новогрецькою подано фрейм аналізу фразеологій із урахуванням як системно-структурних, так і лінгвокультурологічних характеристик їх конститuentів. Не можна не віддати належне мужності авторки роботи, яка, (вірогідно!) на основі суцільної вибірки з перекладних словників

румейської мови (румейсько-російсько-новогрецького словника Р. С. Харабадот, російсько-румейсько-новогрецького словника Л. Кір'якова, а також зі словника п'яти діалектів румейської А. Діамантопуло-Ріоніса), залучаючи дані анкетування інформантів-трилінгвів, носіїв румейської, російської та української (12 осіб) та вибірку з художніх творів, створила репрезентативний корпус фразеологічного матеріалу (650 ФО румейської мови), що й ліг в основу фразеологічного перекладного румейсько-українського словника фразеологізмів з російськими та новогрецькими паралелями (перша спроба укладання в Україні), який у цілому нараховує 2000 фразеологізмів. Факт створення такого словника, який фактично вже повністю готовий до друку (Додаток до дисертації), може витлумачуватися трояко – як те, що зумовлює не тільки практичну, а й теоретичну значущість роботи та її новизну.

Центральна проблема, яку намагається розв'язати дисертантка, – це комплексний багатовекторний зіставно-семантичний і лінгвокультурологічний аналіз фразеологій трьох мов, кожна з яких фактично розглядається як суверенна (щоправда румейська виступає своєрідним еталонним *primus inter pares*).

Дисертаційне дослідження є композиційно струнким, складаючись з чотирьох розділів.

У першому розділі "*Надазовські греки та їхні мови*" подається гарно виконаний екскурс в історію та походження надазовських греків, презентуються відомості щодо особливостей формування та становлення румейської мови, з опорою на праці відомих неоееллістів (А. О. Білецький, Т. М. Чернишова, М. Л. Кісілієр та ін.) читачеві пропонується містка характеристика румейської мови в аспектах її системного устрою, діалектно-територіальної строкатості, особливостей її функціонування в умовах поліетнічного середовища, ставиться питання про необхідність вживання невідкладних заходів щодо її захисту, збереження та розвитку. Останнє завдання набирає особливої значущості з огляду на те, що за даними петербурзьких вчених (М. Кісілієр та ін.) мовна лояльність носіїв румейської є досить низькою, оскільки описується останніми як "поганий варіант новогрецької мови".

У другому розділі "*Теоретичні засади вивчення фразеології*" авторка окреслює метамовне і теоретико-концептуальне поле свого дослідження, подає вдалий узагальнений аналіз історії становлення фразеології як ділянки мовознавчої науки, визначає її статус у грецькій лінгвістиці, наводить існуючі в теорії фразеології класифікаційні схеми фразеологічних одиниць (ФО), ілюструючи їх відповідними прикладами з румейської, новогрецької та української мов, досліджує системно-семантичні зв'язки між фраземами (синонімію, антонімію, полісемію), семантичне явище омонімії, явище варіантності, акцентує культурну заангажованість фразеологізмів, висвітлює основні положення зіставної та контрастивної фразеології. Ю. В. Жарікова демонструє тут (і далі) вміння опрацьовувати теоретичні роботи, виробляючи на підставі їх аналізу (і, звичайно, з огляду на специфіку емпіричного матеріалу свого дослідження) свій власний підхід до розв'язання проблем теоретичної і контрастивної фразеології.

Читаючи сьомий підрозділ другого прозділу "Зіставна та контрастивна фразеологія", де авторка розглядає різні думки щодо ототожнення або розрізнення термі-

нів "контрастивний" і "зіставний", мені вперше спало на думку, що, мабуть розрізнення цих термінів все-таки має під собою підґрунтя (хоча при викладанні нормативного курсу "Вступ до мовознавства" у Київському національному університеті ми цього уникаємо), оскільки кожен з них імплікує певний аспект лексико-семантичних студій: або ономасіологічний (контрастивний метод), або семасіологічний (зіставний). У дослідженні шановної дисертантки акцент зроблено якраз на семіотико-ономасіологічному підході, тому її міркування щодо доцільності розрізнення цих термінів мають під собою логічне підґрунтя.

У третьому (центральному для роботи) розділі "*Аналіз румейських фразеологізмів у зіставленні з новогрецькими та українськими*" "зустрічаються" два підходи до дослідження фразеологічних одиниць – традиційний тематичний і структурно-граматичний, з одного боку, та сучасний когнітивний і лінгвокультурологічний, з іншого. У рамках першого ФО румейської, української та новогрецької мов класифікуються на основі макротаксонів на кшталт "властивості та якості людини", "дії, вчинки та поведінка людини, "міжособистісні стосунки" та ін. Треба відзначити, що ця класифікація не є авторською щодо виділення тематичних рубрик класифікації (авторка бере за основу класифікацію, запропоновану в "Навчальному фразеологічному словнику російської мови" О. А. Бистрової). Як видається, та таксономічна рамка, яка успішно діє на матеріалі однієї певної мови (у нашому випадку російської), починає "кульгати", будучи застосованою для упорядкування матеріалу трьох мов: так, до складу рубрики "стан особи, що характеризується зовнішніми проявами" потрапляють досить віддалені семантично фраземи: *копа идъру* (букв. *обливатися потом*) – 'обливатися потом, дуже важко працювати, дуже втомлюватися'; *κάθομαι στ'αγκάθια* – 'хвилюватися, поводитися знервовано через внутрішнє напруження', *αλλάζω χρώμα* – 'збліднути'; *метати громи і блискавки* – 'гніватися, сердитися на кого-небудь, лаяти когось, бурхливо виявляти своє незадоволення, роздратування', причому це відбувається системно. Проте дане зауваження безпосередньо не стосується аналізу, виконаного дисертанткою, а скоріше містить міркування щодо доцільності використання подібних тематичних моделей при полімовному аналізі.

У рамках цього розділу розглянуто також основні джерела творення ФО румейської мови, розглянуто ФО з соматичним і зоонімічним компонентами, визначено специфіку цих ФО у румейській мові на тлі новогрецьких та українських фразем. Слідом за доц. І. Л. Покровською, яка вивчала фраземи з зоонімічним компонентом у турецькій мові, Ю. В. Жарікова розподіляє ФО за так званими "фразеосемантичними групами" (термін цей видається мені не дуже вдалим, адже у фразеологізма звичайно ж наявна семантична сторона!), в основі яких лежить денотативне значення опорного зооніма. За таких умов до однієї рубрики класифікації потрапляють фразеологізми досить різного сигніфікативного і конотативного значення. Наприклад, таксон "Фразеологізми з назвами свійських тварин": *αλγυ ρουμυνσκυ* (букв. *румунській кінь*) 'про невгамовну, дебелу людину', *δърахкит ама ката* (букв. *чіпляється немов кішка*) 'про людину, що постійно чіпляється до когось (здебільшого про жінку)', *врумярку така* (букв. *смердючий цап*) 'про неохайного чоловіка', *гкрызос ама ширьдъ* (букв. *брудний як свиня*) 'про дуже забруднений одяг; про люди-

ну, що зовсім за собою не слідкує', *брэву хна та райдѣа* (букв. *крутити бикам хвосту*) 'виконувати примітивну, часто брудну, непрестижну роботу'; *кішка пробігла, конем не догнати, як теля на нові ворота*; *δένω το γάϊδαρό μου* (добре влаштуватися), *αγοράζω γουρουνί στο σακί* – 'діставати у власність невідомо що, не бачивши й не знаючи його суті, властивостей', *γάτα με εννιά ουρές* – говориться про розумну людину. Проте ці міркування знов-таки стосуються більше не авторського аналізу як такого, а доцільності точного відтворення "прецедентних підходів", які вже склалися у царині фразеології. Дуже цікавими і плідними у рамках цього розділу є спостереження авторки над частотністю вживання певних зоокомпонентів у зіставлюваних мовах, над специфікою їх конотативної забарвленості (с. 111). У фокус уваги потрапляє насамперед румейська мова, в якій фразеологізми із зоонімом собака (*шклы*) мають виключно пейоративне забарвлення, а міль (*сытъа*) у вторинному означуванні стосується спиритної, дотепної людини. Подаючи свою тематичну класифікацію фразеологізмів із зоонімічним компонентом, Юлія Валентинівна (с. 112–115) ретельно і послідовно висвітлює внутрішню форму фразеологізмів румейської мови, створюючи тим самим необхідне підґрунтя для їх подальшого зіставного аналізу. У контексті традиційних підходів до аналізу фразеологічних одиниць трьох мов дисертантка успішно проводить їх структурно-граматичний аналіз, вирізняючи низку лексико-синтаксичних моделей, які по-різному у якісному і кількісному планах реалізуються на матеріалі зіставлюваних мов, виявляючи як ізоморфні, так і аломорфні риси.

У, так би мовити, "сучасній частині" розділу п. Жарікова висвітлює гендерні аспекти фразеології румейської мови на тлі української та новогрецької, відзначає вектор депреціації щодо оцінної та конотативної характеристики жінок у новогрецькій і (меншою мірою!) у румейській і українській мовах. Після теоретичних екскурсів у царину різних підходів до визначення ментального та лінгвістичного статусу концептів авторка звертається до аналізу фразеологізмів, що "покривають" сферу когнітивної діяльності людини, з-поміж яких є фразеологічні одиниці на позначення різних відчуттів; процесів сприйняття; процесу уявлення; пам'яті; мисленнєвої діяльності та мовленнєвої діяльності людини. У підрозділі 3.2.3. "Базові концепти румейської, новогрецької та української культури..." дисертантка намагається дати часткову характеристику регулятивним (праця, обов'язок, справедливість, правда, сумління та ін.) та телеономним (краса, чесність, мужність, любов, дружба, доброта, щастя, повага та ін.) концептам як "згусткам" відповідної лінгвокультури. Хоча прикладів тут наведено не так багато (с. 147 – 149), читачеві стає зрозумілим дослідницький підхід авторки, яка на основі аналізу асоціативно-образної складової фразеологізму, через розкриття його внутрішньої форми доводить автентичність кожної із досліджуваних лінгвокультур: "... для позначення заможного, багатого життя румеї використовують ФО *мэл ки гала* (букв. *мед та молоко*), греки – *μέλι και καρβύδι* (букв. *мед та горіх*), а українці – *повна чаша* (с. 147). І, нарешті, в останньому підрозділі цього розділу дисертантка звертається до зіставного міжмовного дослідження фразеологізмів трьох мов в усталених термінах контрастивної лінгвістики: еквівалентність, аналогічність, безеквівалентність. Кількісно оцінюючи співвіднесеність між фразеологізмами трьох мов за критерієм "екві-

валентність", авторка доходить важливого висновку про те, що "повних еквівалентів між румейськими та українськими фразеологізмами набагато більше, ніж між румейськими та новогрецькими" (с. 152). Юлія Валентинівна пояснює це тим, що фразеологічна система румейської мови розвивалася вже під час проживання румейів в Україні, що й зумовлює наявність великої кількості кальок ФО української мови у румейській. З іншого боку, кальки з новогрецької також присутні, наприклад: Харус пису прата (букв. Харон ходить слід за нами), що засвідчує особливості формування і розвитку румейської мови, її контактуванням з греками "у часи їх перебування на Кримському півострові та українцями під час проживання на території Північного Надазов'я" (с. 154). За даними дисертантки, найбільшу кількість ФО румейської мови складають фразеологічні еквіваленти (40 %) та аналоги (40 %). На долю ж безеквівалентних фразеологізмів припадає всього 5 %, що, як видається, засвідчує насамперед те, що мова ця є порівняно молодою і ще тільки виформовує своє ідіоетнічне обличчя.

У четвертому розділі *"Теоретичні та практичні засади укладання фразеологічного словника румейської мови"* авторка звертається до проблем української та грецької фразеографії, розглядає питання лексикографічного опису слова, дає характеристику існуючим наразі тлумачним, ідеографічним та перекладним фразеологічним словникам у галузі чотирьох мов (українська, новогрецька, румейська, російська), особливу увагу звертаючи на фразеологічні словники новогрецької та перекладний румейсько-російсько-новогрецький словник Р. М. Харабадота. При цьому зазначається відсутність як тлумачного фразеологічного словника румейської мови, так і перекладного українсько-румейського або *vice versa*. Зазначимо принагідно, що цей факт піднімає теоретичну та практичну значущість виконаної роботи на ще вищий щабель. І, нарешті, в останньому підрозділі третього розділу *"Проблеми створення фразеологічного словника румейської мови"* Юлія Валентинівна докладно зупиняється на проблемах формування реєстру румейської частини словника, на модусі підбору російських та українських перекладних відповідників, аргументує пропонувану нею структуру словникової статті, – одним словом формулює теоретичні та практичні засади укладання багатомовного фразеологічного словника румейської мови. Відрадно, що авторка при укладанні реєстрової і тлумачної частин свого словника не обмежується виключно опрацюванням вже існуючих тлумачних і перекладних словників чотирьох мов, а звертається до роботи з інформантами (не інформаторами! Див. с. 173) та до контекстуального функціонування фразеологізмів у художньому дискурсі румейських поетів та прозаїків (Д. Бгадиця, Л. Кір'якова, А. Шапурма, Д. Патрича, А. Нейфельда та ін.). Позитивним і далекоглядним видається географічне маркування фразеологічного звороту у словнику такими позначками (С – Сартана, У – Урзуф, К – Каракуба, Х – Харахла), оскільки румейська мова не є однорідною щодо свого територіального виміру і виділяє декілька діалектів. Це створює перспективу не тільки цієї роботи, а й інших дисертаційних праць, автори яких наслідують б звернутися до проблем діалектного варіювання румейської мови і вдалися б до польових досліджень із залученням, скажімо, більшої кількості респондентів.

У *Висновках* дисертаційної роботи узагальнюються її результати.

У Додатку під назвою "Румейсько-українсько-російсько-новогрецький фразеологічний словник" (с. 215–324) подається упорядкований в алфавітному порядку реєстр румейських фразеологізмів із стилістичними та діалектними позначками з відтворенням їх внутрішньої форми, варіативності, ілюстрацією їх синтагматичного розгортання у румейськомовних текстах, перекладними еквівалентами, аналогами або описовим перекладом у випадку безеквівалентної фразеологічної одиниці російською та новогрецькою мовами. Ця збірка має окреме теоретичне і практичне значення, створюючи, по суті, чудове підґрунтя для подальших контрастивних лінгвокультурологічних досліджень, діалектних розвідок та інших лінгвістичних студій. Бажано за умов незначного доопрацювання якомога скоріше рекомендувати цей словничок до друку.

Як видається, шановна дисертантка досягла мети свого дисертаційного опусу – виконала комплексне різновекторне дослідження румейської фразеології на тлі української та новогрецької з переважною увагою до їх конвергентних рис і характеристик, розробила свій авторський фрейм аналізу, який постав на перетині системно-структурного і антропологічного підходів до розуміння сутності, природи і функцій мови. Безсумнівною є не тільки теоретична і практична, а й соціально-політична значущість цієї роботи, у рамках якої актуалізовано вивчення мови надазовських греків, етносу, який з XVIII століття мешкає на території нинішньої України, мова і культура якого нагально потребують захисту і державної підтримки.

Автореферат дисертації та публікації автора (17 позицій) адекватно і достатньо повно відбивають концепцію, зміст і структуру роботи.

Дисертацію написано гарною українською мовою.

Попри докладність аналізу та результативність отриманих висновків у межах поставлених завдань, дослідження п. Юлії Валентинівни Жарікової містить окремі дискусійні моменти та деякі неточності. Звернімо увагу, зокрема, на такі:

1. Вступ. Не бажаним є збіг у формулюванні об'єкта та матеріалу дослідження, які потрактовуються однаково на кшталт фразеологічних одиниць румейської, новогрецької та української мов (с. дис.7). Як видається, об'єкт має окреслювати дослідницьке поле автора, тому пропоную таку дефініцію "румейська фразеологія у її зв'язках з українською та новогрецькою". Не до кінця можна погодитися з таким формулюванням і одного із завдань дослідження "систематизувати наявні підходи до розгляду фразеологічних одиниць та визначити *теоретичні засади опису значення фразеологізмів з позицій антропоцентризму та зіставної лінгвістики в аспекті загального мовознавства*". Як відомо, зіставна лінгвістика є інтегративною частиною загального мовознавства, тому пропоную таке формулювання "... визначити теоретичні засади опису значення фразеологізмів у зіставному аспекті під кутом зору системоцентризму та антропоцентризму". Презентація методів дослідження як основного операційного інструментарію проведеного дослідження, як видається, вимагає більшої чіткості. Так, лінгвістичне спостереження й опис з подальшою систематизацією, класифікацією та інтерпретацією матеріалу є інтегративною частиною описового методу.

2. У роботі майже не висвітлюються мотиваційні ознаки фразеологізмів новогрецької мови, що ускладнює виявлення міжмовної ідіоматичності фразеологізмів румейської мови.

3. Загальні висновки можна було б зробити більш розлогими за рахунок скорочення висновків по розділах.

4. У роботі трапляються окремі стилістичні та орфографічні негаразди. (Див. текст дис. с. 57, 81, 96, 103, 105, 126, 138, 163, 169, 172, тощо).

5. У словнику має бути чітко подано семантичний інваріант румейського фразеологізму українською мовою. І він, як видається, не може подаватися в одному випадку через знак \approx (приблизно), а в іншому через знак $=$ (дорівнює).

Попри висловлені зауваження і побажання, дисертація п. Ю.В.Жарікової "Румейська фразеологія у її відношеннях з українською та новогрецькою фразеологіями", може бути кваліфікована як самостійне дослідження, теоретичне значення якого полягає у комплексному вивченні фразеологізмів румейської мови у структурно-семантичному та культурологічному аспектах на тлі їх українських та новогрецьких відповідників.

Дисертаційне дослідження Юлії Валентинівни Жарікової "**Румейська фразеологія у її відношеннях з українською та новогрецькою фразеологіями**", є завершеною, зрілою, перспективною науковою працею, що відповідає вимогам, які наразі висуваються Департаментом атестації кадрів МОН України. щодо дисертацій, а її авторка, Юлія Валентинівна Жарікова, заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02. 15 – загальне мовознавство

ВІДЗИВ
офіційного опонента проф. Голубовської І. О.
на дисертацію
Максимів Ольги Йосифівни
*"Етноспецифіка лексичної системи перської мови
(на матеріалі публіцистичного стилю)"*,
подану на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук
за спеціальністю 10.02.13 – мови народів Азії, Африки,
аборигенних народів Америки та Австралії
(Київ, 2012)

Сучасна прикладна лінгвістика без перебільшення переживає справжній бум. Окрім традиційного перекладу (у тому числі і машинного), структурної, математичної лінгвістики, квантитативної та комбінаторної лінгвістик, лінгводидактики, – потужного розвитку здобула комп'ютерна лінгвістика, зокрема її наразі найперспективніша і найактуальніша галузь – корпусна лінгвістика. Створення корпусів як засобів опису та використання національних літературних мов можна зарахувати до тих завдань сучасної мовознавчої науки, які, будучи успішно розв'язаними сьогодні, творитимуть необхідні умови для розвитку лінгвістики завтра. Не вдаючись до характеристики можливих атракторів цього розвитку, зазначимо про величезну роль корпусів для частотної лексикографії, певні джерела якої лягли в основу дисертаційного дослідження п. О. Максимів. Не можна не віддати належне колосальній роботі фахівців лабораторії комп'ютерної лінгвістики Інституту філології Київського національного університету, зокрема її керівнику доц. Н. П. Дарчук, під керівництвом якої створено численні частотні словники (наукового стилю, сучасної української поетичної мови, сучасного українського публіцистичного стилю, etc.), розміщені на лінгвістичному порталі MOVA.info у режимі вільного доступу (позиції списку літератури О. Максимів 152 – 156).

Частотний словник (ЧС) українського публіцистичного стилю, укладений доц. Н. Дарчук та ЧС перського публіцистичного стилю, укладений авторкою рецензованого опусу, стали основною його джерельною базою. Ольга Йосифівна будує вихідну гіпотезу свого дослідження (хоча вона, на жаль, не сформульована чітко у Вступі) на тому, що етноспецифіку будь-якої мови в її функціональних відгалуженнях можна віднайти, дослідивши найчастотніші слова цієї мови на тлі найчастотніших слів іншої мови як контрастного тла до першої (причому завдання ускладнюється тим, що шан. авторка бере до опрацювання по двісті **першочастотних** одиниць перської та української мов). Іншими словами, метою даної роботи є побудова моделі узусного ранжування найчастотніших лексем двох мов на "словоформному, лексемному, морфемному і семантемному" (с. 8) рівнях абстрагування з їх подальшим об'єднанням у семантичні поля і конфронтуванням з метою виявлення універсальної та "етноспецифічної" частин. Я не даремно беру цей термін у лапки: моє розуміння етноспецифічності кардинально відрізняється від трактування цього поняття шан. Ольгою Йосифівною, проте до цього теоретичного аспекту я повернуся пізніше.

У першому розділі під назвою *"Частотні словники – кількісна модель узусу й етнічної специфіки мови"* п. Максимів робить екскурс в історію вивчення етнічної специфіки мов у тому форматі, який усталився у мовознавстві (праці Ю. Степанова,

Г. Слишкіна, В. Красних, В. Карасика, В. Манакіна, О. Тищенко, Г. Яворської, Т. Радзівської, Ю. Письменної, І. Корольова. В. Богуцького), співчутливо цитує В. М. Манакіна: "...безеквівалентні слова, які переважно виступають об'єктом етнолінгвістичних досліджень і відображають особливості національної культури, побуту народів, перебувають на периферії лексичних систем і не мають високої частотності" – і робить парадоксальний висновок про те, що саме внаслідок відсутності високої частотності ці одиниці "... не стали об'єктом нашого дослідження" (с. 18). Виникає закономірне питання: **низькочастотні периферійні** безеквівалентні лексичні одиниці автоматично позбавляються права відбивати національно-культурну специфіку мови? І далі – "Етноспецифіка мови мала б виражатися у найчастіше вживаних лексичних одиницях певної мови в певному часовому зрізі, а також у комбінації цих одиниць". На підтримку цього надсміливого твердження наводяться досить недоречні цитати з монографії Г. В. Колшанського "Соотношение субъективных и объективных факторов в языке (М., 1975), де Геннадій Володимирович обстоює можливість використання у дослідницьких цілях "скінченного набору фраз як представника цієї мови взагалі" та з роботи Е. Косеріу "Синхрония, диахрония и история" (М., 1963) стосовно "достатності" мови для культурного світу, якому вона відповідає. Очевидно, авторці саме у цьому місці дисертаційного дослідження варто було б зупинитися на **своєму розумінні** "узусної етнічної специфіки" ("етнічно значущого ранжування", "етнічно маркованої лакуарності"), яка дійсно може постати кризь "...певну ієрархію словника залежно від *уживаності* (Курсив мій – І. Г.) його одиниць" (Алексеев П. М., СПб., 2001, с. 11–12).

Деякі зауваження виникають відносно коректності визначення сигніфікативних одиниць узусу при виділенні рівнів операційного аналізу, який застосовується у дослідженні – словоформ, лексем, кореневих морфем, семантем (стор. дис. 29–30). Спочатку, з посиланням на В. В. Жайворонка, лексема трактується як план вираження слова, планом змісту якого виступає семантема (до речі, такі термінологічні трактування притаманні Московській лінгвістичній школі). Далі, з посиланням вже на ЛЕС, лексема трактується в термінах слова як лексико-граматичної єдності (таке розуміння усталене у Київській та Ленінградській лінгвістичних школах). Не зовсім вдалим треба визнати і назву четвертого операційного рівня – *рівня семантем* не тільки з огляду на його неоднозначність (термін семантема у науково-лінгвістичній літературі використовується у найрізноманітніших значеннях, мало пов'язаних одне з одним (див. детальніше підручник С. В. Семчинського "Загальне мовознавство" (К., 1988, с. 171–172)), а насамперед зважаючи на кореляцію лінгвістичної сутності, позначеної у такий спосіб (у дискурсі Ольги Йосифівни це перекладний еквівалент лексеми у певному значенні), зі змістовим наповненням терміна семема, який, на відміну від семантеми, остаточно усталився у лексичній семантиці. Пропоную варіант термінологічного позначення – **перекладна семема**. Проте, треба віддати належне авторці, яка і сама неодноразово наголошує на тому, що "...робочий термін семантема використаний для завдань дослідження і застосований лише в межах цієї праці" (с. 88).

Незважаючи на певні дискусійні у теоретичному вимірі моменти, перший розділ, у якому далі подається характеристика особливостей частотних словників пер-

ської та української мов, за охоптом теоретичного матеріалу та майстерністю його проєкування на вихідну дослідницьку рамку роботи, як видається, можна вважати зразковим і достойним наслідування прийдешніми поколіннями дослідників.

У рамках другого розділу *"Уніфікація матеріалу частотних словників з метою подальшого розгляду етноузуальної специфіки мови"* дисертантка продемонструвала свої глибокі знання з теорії укладання частотних словників та застосувала їх у практиці свого поетапного операційного аналізу. Зокрема, на схвалення заслуговують розроблення правил лематизації перських слів для автоматичного укладання частотного словника на базі корпусу перських публіцистичних текстів, процедури врахування макро- і мікроконтекстів для розмежування омографів, методика зведення частотного словника до рівня морфем і семантем. Не викликають заперечень і процедури лематизації, застосовані для доопрацювання ЧС лексем української публіцистики (автор доц. Н. Дарчук) з метою їх коректного співставлення з лексемами ЧС перської публіцистики.

У третьому розділі *"Елементи і рівні етноспецифіки лексичної системи сучасної перської мови"* на основі заявленого у першому розділі операційного аналізу авторка поетапно, на різних щаблях аналізу, намагається висвітлити "елементи етноспецифіки", притаманні публіцистичному стилю сучасних перської та української мов.

Тут слід зробити деякі зауваження щодо процедури коректного співставлення даних різномовних частотних словників.

Як відомо, частотні словники забезпечують можливість зіставлення двох корпусів з метою виявлення слів, найбільш характерних для кожного з них. Оскільки корпуси різних мов мають різний обсяг, для забезпечення достовірності оцінки частоти слів у лінгвостатистиці висувається вимога щодо зведення їх до показника частоти на 1 млн. словоформ (*instances per million words*). Приступаючи до зіставлення, шан. дисертантка виявила неадекватність вибіркового корпусу перських (3 044 009 словоживань) та українських (всього 300000 словоживань) газет (майже у десять разів менше!). Для подолання ситуації, яка склалася емпірично, було автоматично підраховано абсолютну частоту однакових словоформ у перському тексті і одержано число 69300 словоформ (частотний словник української мови налічує, за даними Ольги Йосифівни, 60673 словоформи, проте за даними його безпосереднього автора Н. Дарчук – 52257 словоформ). Ці числа вже певним чином заспокоюють душу дослідника, проте дані порівняння основних статистичних характеристик лексики ЧС публіцистики перської та української мов, наведені у таблиці 3.1 (с. 109), вимушують знову напружуватися. Так, відношення обсягу словника до обсягу тексту (V/N), що показує багатство словника, є досить суттєвим (ЧСП – 0,0195, ЧСУ – 0,2022), середня повторюваність слова у тексті (ЧСП – 51,41, ЧСУ – 4,94) та індекс винятковості тексту (ЧСП – 0,0068, ЧСУ – 0,12). Залишається в цій ситуації тільки погодитися з шан. Ольгою Йосифівною відносно того, що для цілей її дослідження релевантними є не абсолютні числові результати порівняння словників, а відносні, які дають можливість апроксимувати числові дані словників і виокремити частотні зони. (с. 107).

Далі на чотирьох рівнях узагальнення семантики (у термінах авторки, – формосемантика, лексосемантика, морфосемантика, макросемантика) представлено

відповідно ранжоване мовне наповнення, розподілене по словоформено-семантичних, лексико-семантичних, морфемно-семантичних та семантемо-семантичних (як видається, не дуже вдале позначення!) полях на кшталт "Етнічна географія", "Політика", "Фінанси", "Планування", "Культура" тощо. У підрозділі третього розділу 3.3. "Динаміка етноспецифіки на різних мовних рівнях" (с. 137) авторка у контрастивному ключі узагальнює свої спостереження над різними рівнями семантики одиниць ЧС української та перської мов, вирізняючи врешті-решт пошукувану "етноконтрастивну область".

Увінчує третій розділ підрозділ 3.4. "Жанрові особливості публіцистичної лексики перської мови", у рамках якого на основі залучення частотних словників художнього перського мовлення двох авторів (Унсурі і Форуґ Фаррохзад) авторка намагається продемонструвати якісні відмінності лексики, притаманної різним функціональним стилям (публіцистичному та стилю художньої літератури) перської мови. При цьому для зіставлення "з української сторони" залучається знову "Частотний словник українського публіцистичного стилю – 2004". Результатом аналізу стало вирізнення трьох груп лексики – стилевоспецифічної, етноспецифічної, етно- та стилевоспецифічної водночас.

У Висновках підсумовуються результати проведеної роботи. Додатки вражають своїм розмахом – 15 додатків на 115 сторінках!

Дослідження має високий ступінь апробації.

У цілому рецензована дисертація справляє дуже гарне враження, а сама дисертантка вражає неймовірною працьовитістю, цілеспрямованістю та вірністю вихідним презумпціям дослідження. Можна вести нескінченні дискусії стосовно того, що ж насправді подано у рамках цієї дисертації (зіставна характеристика узуальних моделей публіцистичного стилю двох мов?, кількісні виміри універсального та специфічного на різних рівнях узагальнення мовної семантики в публіцистиці перської та української мов?, творчий розвиток ідей Дж. Ціпфа в антропологічній парадигмі науково-лінгвістичного знання?, етноспецифіка публіцистичного перського мовлення (звичайно ж не перської мови, адже подається модель узусу!)?

На всі ці питання приємно і плідно дискутувати, а це означає, що перед нами піонерська робота, виконана на найвищому професійному рівні, яка є концептуально витриманою і сумлінно зробленою. Ольга Йосифівна несе відповідальність за кожне написане речення, робота прекрасно структурована, український науковий дискурс предстає майже бездоганим. Все це свідчить про те, що до нашої науково-лінгвістичної громади зараз входить талановитий, молодий, сміливий дослідник, який не боїться ламати усталені у науці уявлення і йти неторованими дорогами.

Вважаю, що дисертаційне дослідження п. Ольги Йосифівни Максимів "**Етноспецифіка лексичної системи перської мови (на матеріалі публіцистичного стилю)**", є завершеною, оригінальною, самостійно виконаною науковою працею, що, безумовно, відповідає всім вимогам "Положення..." ДАК України щодо дисертацій, а її авторка, О. Й. Максимів, цілком і повністю заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.13 – мови народів Азії, Африки, аборигенних народів Америки та Австралії.

ВІДГУК

проф. Голубовської І. О.

**на автореферат дисертації Беляєвої Анастасії Вікторівни на тему
"Концепт ОСВІТА в англійській, французькій, українській та російській мовах",
поданої на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.17 –
порівняльно-історичне і типологічне мовознавство
(Донецьк, 2012)**

Вже трюїзмом стало твердження про те, що на межі століть і навіть тисячоліть відбулася глибоко мотивована багатьма зовнішньо- та внутрішньомовними чинниками зміна базисної науково-лінгвістичної парадигми, коли системно-структурна парадигма поступилася місцем парадигмі антропологічній, яка повернула людині протагорівський статус "міри всіх речей", знову поставивши її у центр Світобудови. Лінгвістичним пошукам новітнього, постструктуралістичного періоду, притаманною є готовність і прагнення до врахування (встановлення, опису й аналізу) дедалі ширшого кола стосунків, що поєднує дійсність, мову та свідомість. При цьому постає нагальна потреба "аналітичного синтезу" підходів до вивчення мовної семантики та семіотики, вироблених у межах попередньої, суто структуралістичної і новітньої, антропоорієнтованої мовознавчих парадигм.

Про те, що авторці вдалося слушно поєднати два підходи – структурно-описовий та концептуально-когнітивний, свідчить насамперед комплексний набір методів, який шановна Анастасія Вікторівна успішно використовує у практиці свого лінгвістичного аналізу (див. с. 2 автореферату).

Особливої значущості у нашому глобалізованому світі набирає зіставний аспект вивчення результатів мовної категоризації та концептуалізації дійсності у форматі вербалізованих концептів, цих "пресловутих" згустків культури у свідомості людини. Пані А. В. Беляєва об'єктом свого дисертаційного дослідження обирає один із ключових концептів культури сьогодишнього інформаційного суспільства, концепт ОСВІТА, і подає його аналіз на матеріалі чотирьох мов: двох західноєвропейських (англійська, французька), та двох східноєвропейських (українська, російська). На безумовне схвалення заслуговує обрання такого "квазіуніверсального" концепту, котрим виступає концепт ОСВІТА, в якості об'єкта зіставно-типологічного вивчення під лінгвокультурологічним кутом зору.

Вражає емпірична база дослідження – картотека, що містить 5570 лексичних одиниць з пропорційним представленням по мовах, дібрана як на основі парадигматичного, так і синтагматичного, навіть корпусного, підходу до її створення.

У першому розділі розглядаються теоретико-методологічні засади опрацювання концепту ОСВІТА; окреслюється дослідницька рамка дисертаційної роботи.

Другий розділ присвячено аналізу структури концепту ОСВІТА в англійській, французькій, українській та російській мовах, який передбачає дослідження його раціонально-логічного, образного, асоціативного та ціннісного компонентів. На особливе схвалення у межах цього розділу (як можна твердити на основі вивчення автореферату дисертації) заслуговує дослідження асоціативно-метафоричної складової, яка постає крізь моделі концептуальної метафори (ОСВІТА є жива природа, ОСВІТА є природний об'єкт, ОСВІТА є фізичний об'єкт, ОСВІТА є абстрактне по-

няття тощо). Дисертантка протягом усієї роботи подає кількісне співвідношення вербалізованих компонентів структури концепту ОСВІТА в мовах зіставлення, що дозволяє їй дійти дуже вагомому висновку у підрозділі 2.5., коли зіставляються вербалізації образів-схем ядра студійованого концепту в таксонах Т. Clausner, W. Croft (процес, об'єкт, частина-ціле). Мається на увазі культурологічно заангажований висновок про те, що "ядро концепту ОСВІТА в англійській та французькій мовах складає **образ-схема процес...**, а в українській та російській мовах – **образ-схема об'єкт**" (с. авт. 12), який у форматі Висновків дає достатні підстави авторці кваліфікувати концепт ОСВІТА як **ціннісний концепт-ціль** в українській та російській лінгвокультурах та **ціннісний концепт-засіб** в англійській та французькій лінгвокультурах (life-long education!) (с. авт. 15).

Третій розділ роботи, хоч і базується на рівні когнітивному (виділення сімох тематичних блоків у концептополі ОСВІТИ), все-таки тяжіє до вербально-семантичного рівня аналізу, з чим логічно пов'язуються подані семасіологічні та ономазіологічні характеристики вербалізаторів концепту ОСВІТА у чотирьох досліджуваних мовах. Саме у рамках цього розділу повністю реалізується суто зіставний модус рецензованого дослідження у термінах еквівалентності, часткової еквівалентності та безеквівалентності, основні параметри якого було свого часу запропоновано проф. Володимиром Миколайовичем Манакіним.

Як видається, авторці вдалося виконати цілісне, струнке, логічно вивірене дослідження, процедурна схема та метамова якого, безумовно, є вагомим внеском у розбудову сучасної зіставної лінгвокогнітивістики, лінгвоконцептології та лінгвокультурології.

Щодо зауважень (без яких можна було б у даному випадку обійтися, якщо б не данина жанру), відзначимо, що лінгвокультурно орієнтоване дослідження завжди тяжіє до аналізу внутрішньої форми та історії становлення і формування принаймні імен концепту (англ. *education* (1588 р.), франц. *éducation* (1495 р.) походять від латинського *educāre* – виховувати, навчати, у свою чергу похідного від *ducere* – вести за собою; пор. рос. образование ← образовывать: "улучшать духовно, придавать наружный лоск, приличное, светское обращенье" за словником В.І. Даля; це новотвір Л. Толстого). Як видається, у даному випадку діахронія тільки підтверджує одержані дисертанткою у синхронії дані та її висновки щодо різних ціннісних складових (засіб ↔ ціль) концепту ОСВІТА у західноєвропейських та східноєвропейських лінгвокультурах. Окрім того, на с. 7 авт. не зовсім доречними видаються вербалізовані лексемами англійської мови негативні образи відсутності "освіти в поведінці" (*claw* – "дряпати кігтями", *tear (hair)* – "рвати волосся").

Проте, звичайно, ці міркування аж ніяк не применшують значимості рецензованої дисертаційної роботи А. В. Беляєвої, яка виконана на високому науковому рівні у дусі ідей школи контрастивних лексико-семантичних та лексикологічних досліджень доктора філологічних наук, професора В. М. Манакіна, та повністю відповідає вимогам Департаменту атестації кадрів МОН, молоді та спорту України.

Авторка цього дисертаційного опусу, безсумнівно, заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство.

ЗМІСТ

ІНДОЄВРОПЕЙСЬКІ МОВИ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Бабенко О. В. Взаємовідношення конститuentів у фразеосемантичному полі "емоції особистості" (на матеріалі англійської мови)	3
Бондаренко О. В. Форми суб'єктивної оцінки прислівників та їх роль в інфраструктурі простого речення	9
Григоренко В. А. Англійський герундій крізь призму генеративної парадигми	12
Коломийцева В. В. До питання про категорію часу в поетичному дискурсі.....	21
Кульчицький В. І. Найпродуктивніші суфіксальні моделі сучасної німецької мови: словотвірні значення та номінативна специфіка (у сфері прикметника, дієслова та прислівника).....	28
Мелешкевич Л. М. Взаємозв'язок змістового та матеріального аспектів речення (на матеріалі англійських енциклопедичних текстів біографічної тематики)	34
Столярова А. А. Жанрова специфіка текстів циркулярів (на матеріалі новогрецької мови)	39
Тріль О. М. Велика Ведмедиця в пам'ятках української мови XVI–XVIII ст.	46
МОВА І СОЦІУМ. МОВНІ КОНТАКТИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	
Gritsenko S. Lexical borrowings: problems and perspectives of the research	50
Коваленко Ю. Г. Лінгвістичні параметри соціальних діалектів у сучасному художньому контексті	60
Kotvytska V. A. Englisch-amerikanisches im Deutschen: zur rolle der anglizismenkritischen bewegungen in Deutschland	64
Несина І. І. Особливості адаптації китайських прізвищ в українській мові.....	69
Олійник Л. В. Специфіка функціонування метафори у німецькому молодіжному соціолекті	76
Povoroznyuk R. Rendering culturally specific elements of the first ladies' rhetoric into Ukrainian.....	83

ЛІНГВОІСТОРИОГРАФІЧНІ СТУДІЇ

Леміш Н. Є. Категорія каузальності та специфічність її лінгвістичної реалізації.....	87
Лучканин С. М. Структуралістична парадигма в історії мовознавства у світлі дії екстралінгвістичних чинників.....	94
Марченко Н. В. Дихотомія чи триада "мовленнєва діяльність – мова – мовлення" у Ф. Де Соссюра	104
Падар Ю. А. Суб'єкт оцінки у філософії та лінгвістиці ХХ – початку ХХІ ст.	109
Парфіненко А. О. Мовна варіативність у фокусі сучасних лінгвістичних досліджень (на матеріалі праць британських та американських вчених)	116
Спасенко П. В. Релігійна лінгвістика в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку	121
Шевченко Ю. О. Особливості лінгвістичних ідей у давньому та середньовічному Ірані в порівнянні з європейською мовознавчою традицією античної та середньовічної доби	129

КЛАСИЧНА ФІЛОЛОГІЯ І СУЧАСНІСТЬ

Бойцун Л. М. Особливості вживання номінативних формул "rabbi" та "didaskale" у євангеліях	137
Vazhynska O. I. The sources of the myth of Medea in the positive light of the Pre-Euripidian interpretations and their evolution in the negative shade.....	142
Гера Є. В. Евфонія як елемент ритмомелодики тексту у латинськомовній поезії вагантів.....	148
Archpriest Kozhushnyi O. Synonymic theonyms-poetonyms as an important factor of poetic language of roman melodist's poems	156
Кошій О. М. Мова новолатинської поезії: статика і динаміка	169
Косіцька О. М. Підрядні речення часу в латинськомовній документації Греко-Католицької Церкви кінця ХVІ–ХVІІ ст.	178

Лазер-Паньків О. В.

Особливості вираження об'єктних відношень у системі гіпотаксису грецької мови II–III ст.
(на матеріалі твору Аріана ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΑΝΑΒΑΣΙΣ) 184

Ластовець М. Ю.

Феномен українського літературного бароко: жанрові особливості 189

Luschenko T. L.

Modifications in the metric pattern of the hexameter in Nonnus' epic poems 194

Макар І. С.

Синтаксично-стилістична природа гомеотелевтона як фігури фрази
(на матеріалі роману Лонга "Дафніс і Хлоя") 198

Малунова Г. Д.

До питання датування "Апології сократа" Платона 206

Поліщук (Шадчина) А. С.

Давньогрецький "Міф про аргонавтів"
у контексті проблематики балканського етногенезу 212

Черненко Н. А.

Особливості мовної маніфестації концепту *virtus*
(на матеріалі "Моральних листів до Луцілія" Сенеки) 223

Шовковий В. М.

До проблеми принципів навчання граматики класичних мов 229

Яранцева О. І.

Вивчення ідіостилю Луція Аннея Сенеки молодшого
на матеріалі філологічних та філософських досліджень українських і російських науковців 235

**ПРОБЛЕМИ ЛІНГВОКОНЦЕПТОЛОГІЇ, ЛІНГВОКОГНІТИВІСТИКИ
ТА ДИСКУРСОЛОГІЇ**

Давиденко Г. В.

Інтерпретація концепту *tod* у текстах німецьких народних казок 242

Дзюбенко О. М.

Концепт *знання* у наївному дискурсі
(на матеріалі паремійного фонду англійської та української мов) 249

Єсіпович К. П.

Феномен когнітивного картування в сучасній лінгвістичній парадигмі 254

Levko O. V.

Verbalization of the concept *light* in the discourse of St. Gregory the theologian 258

Мазепова О. В.

Концепт *серце* як ключовий концепт внутрішнього світу людини
(на матеріалі перської мови) 269

Настенко С. В. Концептуальна природа образного простору поетичного твору у світлі когнітивної лінгвістики.....	278
Орел А. Л. Вікторіанська концептуалізація жіночості у зооморфних та флороморфних метафорах	282
Покровська І. Л. Репрезентація концепту <i>молитва</i> в сучасній турецькій мові.....	290
Старко В. Ф. Категоризація кольору: між універсалізмом та релятивізмом.....	295
Shypitsyna Y. V. The concepts of codes of ethics as expression of business values	302
ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ, ТЕКСТОЛОГІЧНІ ТА КОМУНІКАТИВНО-ДИСКУРСИВНІ ВИМІРИ СУЧАСНИХ МОВОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	
Багратіон-Мухранська К. В. До питання про використання сучасних інформаційних ресурсів при дослідженні фольклорних витоків творчості Р. Бернса та В. Скотта в контексті антиномії "історія – вигадка": завдання, методи та перспективи	305
Vazhynska O. I. L'intertextualité comme le moyen innovateur dans la recherche comparative littéraire et linguistique du XX ^e siècle	309
Golubovs'ka I. Cultural linguistics sub specie teaching languages in nowadays	316
Єфименко В. А. Інтертекстуальні зв'язки між текстовими світами казкових творів.....	322
Льченко О. М. Дискурсивні стандарти сучасної англійської мови науки.....	327
Карпова К. С. Прецедентне ім'я Steve Jobs в американському лінгвокультурному середовищі.....	338
Лазебна О. А. До питання про зону норми в структурі оцінної шкали.....	343
Лазер Т. В. Карнавальна основа комічного у творі Акілле Кампаніле "Agosto, moglie mia non ti conosco".....	347
Мельник І. В. Особливості використання принципів кооперації та ввічливості в провокаційному мовленні.....	351
Меркотан Л. Й. Засоби реалізації категорії інтертекстуальності.....	358

Nikolenko A. Identity and language in intercultural communication in american movies.....	364
Порадовська А. О. Оцінка у виразних порівняльних структурах (на матеріалі англійської мови).....	371
Патен І. М. Предметна символіка як образно-смісловий центр формування компаративних фразем зі значенням руху (на матеріалі польської, англійської та української мов).....	375
Сизонов Д. Ю. Медіатекст та медіадискурс у сучасному медійному просторі.....	389
Солдатова Л. П. Информация: сущность и история понятия.....	393
Руда Н. В. Категорія демінутивності: аспекти та перспективи досліджень.....	384
Стодолінська Ю. В. Дискурс маркетингу американських компаній дитячого одягу: структура та характерні риси.....	402
Теличко В. О. Вербальні та невербальні засоби реалізації стратегії інформування на англомовних професійних інтернет-форумах.....	407
Філоненко Н. Г. Структурні та функціональні особливості синтаксичних одиниць роману Марі Ндьей "Trois femmes puissantes".....	415
СУЧАСНІ ТЕРМІНОЛОГІЧНІ СТУДІЇ	
Бражук Ю. Б. Проблема взаємодії національного та інтернаціонального компонентів в анатомічній термінології (на прикладі українського стандарту анатомічної номенклатури).....	422
Воскобойник-Шпинта Г. М. Відонімна лексика в латиномовній ентомологічній номенклатурі: ономасіологічний аспект.....	429
Надточій Ю. М. Типи англо-американських запозичених політико-економічних термінів.....	436
Лехніцька С. І. Епонімичний і топонімичний компоненти у фармацевтичній термінології і номенклатурі.....	443
Радзівська С. О. Наукові терміни <i>atom</i> / <i>атом</i> і <i>molecule</i> / <i>молекула</i> : історичний аспект.....	449

РЕЦЕНЗУВАННЯ

- ВІДЗІВ* офіційного опонента проф. Голубовської І. О.
на дисертацію Калініченко Віри Ігорівни
"Особливості вербалізації концептів «SUCCESS» – «FAILURE» в англійській та «УСПИХ» – «НЕВДАЧА» в українській мовах",
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
зі спеціальності 10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство (Донецьк, 2013)..... 454
- ВІДЗІВ* офіційного опонента проф. Голубовської І. О.
на дисертацію Жарікової Юлії Валентинівни
"Румейська фразеологія у її відношеннях з українською та новогрецькою фразеологіями",
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
зі спеціальності 10.02.15 – загальне мовознавство (Донецьк, 2013) 461
- ВІДЗІВ* офіційного опонента проф. Голубовської І. О.
на дисертацію Максимів Ольги Йосифівни
"Етноспецифіка лексичної системи перської мови (на матеріалі публіцистичного стилю)",
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
за спеціальністю 10.02.13 – мови народів Азії, Африки,
аборигенних народів Америки та Австралії (Київ, 2012)..... 468
- Відгук* проф. Голубовської І. О.
на автореферат дисертації Беляєвої Анастасії Вікторівни на тему
"Концепт ОСВІТА в англійській, французькій, українській та російській мовах",
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
зі спеціальності 10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство (Донецьк, 2012)..... 472

Наукове видання

STUDIA LINGUISTICA

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 7

Друкується за авторською редакцією

Оригінал-макет виготовлено Видавничо-поліграфічним центром "Київський університет"
Виконавець Д. Ананьївський

Формат 70x100^{1/16}. Ум. друк. арк. 38,70. Наклад 100. Зам. № 213–6682.
Гарнітура Times. Папір офсетний. Друк офсетний. Вид. № 7.
Підписано до друку 10.09.13

Видавець і виготовлювач
Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет"
б-р Т. Шевченка, 14, м. Київ, 01601
☎ (38044) 239 32 22; (38044) 239 31 72; факс (38044) 239 31 28
e-mail: vpc@univ.kiev.ua
WWW: <http://vpc.univ.kiev.ua>
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1103 від 31.10.02